

A gyermekvédelmi gondoskodás rendszerének feltérképezése.

Működése és hiányosságai

**IRM Rendészeti és Bűnmegelőzési Intézet megbízásából
a kutatást készítette: Solt Ágnes**

2007. május 15.

Tartalomjegyzék

A felmérés célja és módszere	2
A gyermekvédelemi gondoskodás szegmensei	4
Nehézségek és problémák, ahogyan a szakemberek látják	4
Jelzőrendszerrel kapcsolatos megállapítások és vélemények	4
Jogsabályi háttérrel kapcsolatos vélemények és kritikák	5
Szakemberek képzésével és felkészültségével kapcsolatos vélemények.....	8
Intézményi háttérrel kapcsolatos vélemények és kritikák	9
Szakma és ember	10
A gyermekvédelem kérdései.....	13
Vélemények és nézetek hálójába vonódva	13
A koncepció és a valóság viszonyáról.....	13
Alkalmassá tétel?	14
Mindenáron családban?	15
A családon belüli bántalmazással kapcsolatos gyakorlat és dilemmák	16
Az intézményi bántalmazás.....	17
Gyermekek érdekei, felnőttek érdekei	18
Képzésről	18
Jelzőrendszerrel kapcsolatos dilemmák	19
Egy jól működő rendszer a rendszerben.....	20
Interjúalanyok	26
Zárszó	27
A rendszer	27
Az ember	28

A felmérés célja és módszere

A cél egy olyan tanulmány készítése, amelyben a szakemberek véleményeit összefésülve és ütköztetve azokat, a rendszer hatékonyságát növelő megállapításokat tehetünk.

1. A tanulmány elkészítéséhez elsőként a működő szakmai gyakorlatról alakítottam ki képet publikációk, tanulmányok és helyzetjelentések, valamint az 1997. évi gyermekvédelmi törvény megismerésén keresztül, illetve szakmai konferenciákon vettem részt.

2. A gyermekvédelmi rendszer feltérképezésének és megismerésének következő lépéseként harminc, 1-2 óra időtartamú mélyinterjút készítettem el gyermekvédelemben dolgozó szakemberekkel. Az interjúk célja végső soron az volt, hogy képet kapjak arról, hogyan látják a rendszerben dolgozók saját munkájukat, annak értelmét, nehézségeit, feladatait, ezen túlmenően pedig a gyermekvédelmi rendszer egészét. A szakemberek mindennapi munkája során jelentkező problémákról esett szó, majd ennek kapcsán a jogszabályi, az intézményi és a személyes vonatkozásokról.

Mindenegyik interjúban felvettem mind konkrét szakmai, mind pedig rendszerszintű problémákat, amelyek kapcsán felmerültek az ok-okozati viszonyok, a személyes nehézségek és az a szemléletmód, amely korántsem egységesen tükröződött a beszélgetésekben. Szakmaközi szakadékok, érdekeltségek ütközése, ellentétes, teljesíthetetlennek tűnő elvárások – korlátok és lehetőségek.

A társadalmi szintér egyetlen területén sem vonhatjuk ki a személyes, emberi viszonyulásokat és kapcsolatokat a rendszerek egészének vizsgálata során. Jelen elemzésnek céljául azt tűztem ki, hogy a hivatalos álláspontok, makro-elemzések és statisztikai adatok, illetve köztudott sztereotípiák mögé nézve felgöngyölítsem az egyes emberig visszavezető szálakat, amelynek végén egy szakember személyes érintettsége, motivációs bázisa, meggyőződései és attitűdjei állnak.

A szakmai megfontolások háttérében beállítódások és tapasztalati tudás áll, az érdekeltségi kör kialakítása mögött pedig egyéni értékrend és motivációs összetevők állnak.

Egyrészt alulról kívántam építkezni: az egyes embertől eljutni az általa képviselt szakmaisághoz, majd a szakmaiságokat tömörítő intézményeken keresztül a rendszer egészéhez. Másrészt a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény filozófiájából és a jelenlegi helyzetkép felől kiindulva elemeztem a szakemberek által mondottakat, hogy ütköztetni tudjam a társadalmi tényeket a róluk alkotott képpel.

A vizsgálatban a következő témakörökre fektettem hangsúlyt:

1. a jogszabályi háttérrel kapcsolatos vélemények
2. jelzőrendszerrel kapcsolatos tapasztalatok és nézetek
3. intézményi háttérrel kapcsolatos egyéni tapasztalatok és meggyőződések
4. szakemberek képzésének minőségének kérdése.
5. szakmaisághoz való hozzáállás és sztereotípiák megítélése.

Az interjúalanyok kiválasztásánál önkéntelenül érvényesült egyfajta szelekció: csak azokkal beszélhettem, akik előzetes megkeresésemre, amelynek során a kutatás témáját és célját ismerttettem pár szóban -, igent mondtak, akik elfogadták a felkérést. Voltak olyanok, akik elutasították a felkérést, jellemzően időhiány vagy egészségi állapot ürügyén. Így azok a szakemberek, akikkel ténylegesen elkészült az interjú, az esetek döntő részében (de nem kivétel nélkül) elhivatott szakemberek és a gyermekvédelem iránt elkötelezett személyek voltak.

Az interjúalanyok foglalkozás szerint:

gyámügyi ügyintéző	3
Tanár	5
gyermekvédelmi felelős	1
nevelői tanácsadó	1
Védőnő	1
Gyermekorvos	2
Óvópedagógus	1
TEGYESZ munkatársa	4
gyermekvédelmi alapítványnál dolgozó	5
gyermekotthonban dolgozó	1
gyermekvédelmi szakértő	1
OKRI munkatárs	1
gyerekjóléti szolgálatban dolgozó	4

Az interjúalanyok végzettség szerint:

jogász	4
pszichológus	4
pedagógus, gyógypedagógus	9
szociális munkás, szociálpedagógus	9
orvos, védőnő	3
szociológus	1

Érdekes volt látni a különbséget a rendszerszintű kérdések tekintetében: a munkájukat hivatásuknak tekintő emberek nagy részének nem volt elegendő indíttatása egyes nagypolitikai vagy érdekelletéteket kutató, illetve intézmények és szakmaiságok közötti csatározásokat firtató kérdéseimmel foglalkozni, sem elemezni ezeket a problémákat. Azok a magasabb státusú szakemberek azonban, akik hosszasan ecsetelték a pénzügyi problémák gyökerét, az érdekeltségek és egyéni érdekütközések hatásait, a szakmai kérdéseket egyáltalán nem, vagy csak jelzészerűen említették.

A kérdéskörök gyökere a jelentőségeket jelöli ki: mi az, ami fontos, meghatározó, amivel foglalkozni kell. A gyermekvédelem rendszerében és az egyének munkája során tapasztalt hiányosságokra, nehézségekre voltam kíváncsi, ennek kapcsán pedig a szakemberek hozzáállására. Van-e reális megoldás? Mivel kellene foglalkozni a hatékonyság növelése érdekében? A hozzáállások differenciáltsága már abban megmutatkozott, ki hogyan érzékelt korlátait és lehetőségeit, illetve, hogy a nehézségekre mint elkerülendő problémákra vagy mint kijavítandó feladatokra tekintett-e.

A gyermekvédelmi gondoskodás egész szövevényes hálója, összes szintje és összetevője önmagukban is egy-egy teljes kutatási téma lehetne. Talán túlságosan is merész vállalkozásnak látszik a gyermekvédelem egész rendszerének áttekintése egyetlen rövid felmérésben. Be kell valljam, voltak állomások munkám során, amikor elbizonytalanodtam. Végül azonban úgy gondolom, első megközelítésben a szakemberek személyes beállítódásainak és viszonyulásainak sokféle szemüvegén keresztül a rendszer komplex egészének vizsgálata nagyon lényeges oldalról adhat képet a gyermekvédelemről. A vélemények és a tények összevetésének, valamint a „szemüvegek” vizsgálatának kapcsán érthetővé válnak olyan rendszerbeli ok-okozati kapcsolatok, amelyek talán más módszerekkel nem volnának átláthatóak.

A gyermekvédelemi gondoskodás szegmensei. Nehézségek és problémák, ahogyan a szakemberek látják

Az interjúkat tartalomelemzéssel vizsgáltam. Az gyermekvédelmen belüli - hol rendszerszintű kérdéseket érintő, hol pedig szakmai megfontolásokat, vagy épp személyes benyomásokat előhívó - témákról a meginterjúváltak saját döntésük alapján beszéltek, vagy terelték el olyan irányba a kérdést, amelyről szívesebben, érdeklődésüknek megfelelően beszélhettek. Ebben a fejezetben kizárólag a szakemberek tipikus válaszreakcióit és tapasztalati tudásukból eredő, illetve szaktudásuknak köszönhető vélekedéseiket ismertetem.

Jelzőrendszerrel kapcsolatos megállapítások és vélemények

A jelzőrendszer nem működik hatékonyan. Különböző megfontolásokkal és hozzáállásokkal találkoztam a jelzőrendszer tagjai körében, de egyel sem, aki minden fenntartás nélkül állt volna hozzá jelzési kötelezettségéhez. A pedagógusok hozzáállása nagyon változó. A jelzések megtételétől talán leginkább a gyerekorvosok ódzkodnak. A szakemberek válaszaiban ennek az alábbi okai visszatérően megjelentek:

Bizalmatlanság, félelem

- A bizalmatlanság oka az, hogy nehezen érvényesíthetők a jogok és kötelességek. Eltérő a törvény értelmezése, sokszor a jelzés ellenére nem történik változás.
- Félnak a jelzőrendszer tagjai, mert nem tudják, hogy meddig terjed a kompetenciájuk, nem tudják, hogy a szakmai titoktartás mikor indokolt és mikor nem, mikor köteles jelezni, és mikor nem. Így a félelem részben a tájékozatlanságból és a szakmai kompetenciahatárok tisztázatlanságából eredeztethetők. Nincs kellő szakmai öntudatosság. Nem tudják azt sem, jót tesznek-e a jelzéssel.
- Formálisan nem merik leírni a tényeket, csak informálisan közlik, ez nagy számban a kistelepülésekre érvényes. Félnak, mert a szülő számára kiderül, tudni lehet, ki tette meg a jelzést. A szülő, mint kliens, mindenbe betekinhet. Emiatt a jelzőrendszer tagjai sokszor a végsőig halogatják a jelzést.
- Az orvostársadalom még mindig annyira megközelíthetetlen, hogy nem gondolják, hogy bármiféle szociális szakember partnerük lehet, ezért nem teljesítik jelzési kötelezettségüket. Nem ismerik a gyermekvédelem rendszerét, a rájuk vonatkozó kötelezettségeket.

Idézet, példaként:

„Hogyha egy-egy politikai döntés következtében kiderül, hogy akkor csökkenteni kell támogatásokat vagy tudom is én kicsodákat, akkor automatikusan a szakma képviselői bizalmatlansággal fognak a másik szakma képviselőjéhez viszonyulni, mert sajnos, egy olyan kultúrában élünk, ahol nem nagyon szabad azt mondani, hogy ezt nem tudom, vagy kérek ehhez segítséget. Amint ezt kimondod, akkor a kompetenciádat kérdőjelezzik meg a fenntartók. Tehát ezért mondom, hogy magából a szemléletből indul az, hogy jobb, hogyha nem tájékoz fel, hogy mire van szükségünk, mert akkor kevesebb a rizikója.”

Tájékozatlanság

- A jelzőrendszer tagjai nincsenek tisztában sem a rendszer felépítésével és működésével, sem a saját kötelességükkel.
- Hiányoznak az információk, a kapcsolatok és a háttérintézmények, emiatt sem jeleznek. Nem tudják, kinek mi a kompetenciaköre, mivel hova kell fordulni.
- Gyakori az a tévhit, hogy a gyermekjóléti szolgálat hatóság. (Sűrűn hallani, hogy a gyerekjóléti szolgálatot valójában a gyámhivatal meghosszabbított kezének hívják a szakmabeliek. Emögött két, egymástól jól elválasztható indok rejlik. Az egyik a

tökéletes tájékozatlanság és az 1997. évi XXXI. törvény előtti gyakorlat továbbélésének feltételezése. A másik ok alapjául azonban azok a családgondozók szolgálnak, akik saját maguk szereptévesztésben vannak, és valóban hatósági személy módjára viselkednek.)

A veszélyeztetettség fogalmának különböző értelmezése

- A törvényi meghatározás szerint a veszélyeztetettség „olyan – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult – állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza”. Ez a meghatározás azonban a szakemberek gyakorlati döntéseit nem segíti. A szakemberek visszatérően megfogalmazzák a nehézséget: nincsenek konkrétumok, nincs protokollja az értelmezésekből következő szükséges lépések megtételének.

Interjú részletek, példaként:

„A jelzésnek a pillanata likvid. Nincs élesen megvont határ. ...A legnehezebb látni vagy tudni a lelki terrort. Ilyenkor általában a családfőtől olyan mértékben fél a család, hogy a legkisebb mértékben sem nyílik meg. Hogy megverik az asszonyt, az egy mindennapi dolog. Senki nem akad ki rajta, ezt sehol nem jelzik. Ha az anya kékre-zöldre van verve, ahhoz nekem nincs közöm. Én akkor léphetek, ha a gyerek van veszélyben.”

- Itt a gyermekbántalmazás fogalmán kívül került a lelki bántalmazás. A jelzőrendszer tagjai rendszerint nem érzik a felelősséget az ilyen ügyekben. A lelki bántalmazás esetében való eljárás és gyakorlat protokolljának kidolgozása különös figyelmet és ráfordítást igényelne.

„Nincs az az ember, akinek kötelessége lenne kimondani, hogy na most. És akkor inkább... én sokszor találkozom olyannal, hogy még ha szólok is, hogy vannak lehetőségek, egyszerűbb nem csinálni semmit.”

Felelősségre vonhatóság hiánya

- Az interjúalanyok közül többen megemlítették azt, hogy a jelzési kötelezettségnek azért nem tesznek eleget bizonyos esetekben, mert nem történik felelősségre vonás a mulasztás miatt.

Kellemetlenség kiküszöbölése

- Volt olyan szakember, aki megemlítette, hogy a jelzés megtétele azért is kellemetlen és nem kívánatos, mert az amúgy is túlterhelt szakemberekre még több munkát ró.

Jogszabályi háttérrel kapcsolatos vélemények és kritikák

A jogszabályi háttérrel kapcsolatban fogalmazódott meg a legkevesebb ellenérzés a szakemberek részéről, de a gyakorlati munkájuk során sokan szembesülnek a hiányosságokkal. Az interjúalanyok az alábbi problémákat említették:

Leszabályozottság, protokollok, módszertanok hiánya

- Nem fedti le a munkát, a feladatköröket nem jelöli ki pontosan, nem egyértelmű, mikor mit kell tenni. Sokszor emiatt ütközik falba a szakember. 4-5 szakember foglalkozik egy családdal, de nem együtt dolgoznak, hanem külön-külön. Van eset, amikor nem is tudnak egymásról.
- Ez egy jó törvény nem odaért gyakorlattal, nem történt meg a kommunikációja, nem készültek el oktatási anyagok.

Veszélyeztetettség tartalmáról

- Az értelmezhetősége tág, megfoghatatlan kategória, amely a jogalkalmazók és gyakorló szakemberek elé nehézségeket gördítenek, illetve meg nem feleltethetőségeket okoznak, és egyéni mérlegeléseket tesznek lehetővé.

Az önkormányzat érdekeltsége

- Az önkormányzat nem érdekelt az alapellátás működtetésében, mert nem fizet a szakellátásért (kivéve azokat a (megyei jogú) városokat akik fenntartóként jelen vannak a szakellátásban). Finanszírozási probléma.
- Ha az önkormányzatnak szakellátásba is fizetnie kellene, megtámogatná az alapellátást.

Következmény nélküliség

- Az önkormányzat folyamatos törvénysértését nem követi semmilyen szankció.
- Egy szakember helytelen döntését nem követi számonkérés.
- A jelzés meg nem tétele miatt nem szokás senkit felelősségre vonni.

Idézetek, példaként:

„2003-ban hozták azt a törvényt, hogy családok átmeneti otthonának kell lennie, azóta a kerület törvénysértést követ el, az önkormányzat. Nekünk itt a kerületben nincsen sem anyaotthonunk, sem családos otthonunk, illetve nincs ellátási szerződésünk sem. Ezt minden évben leírja a Közig. hivatal. Ellenőrzik, leírják, és semmi nem történik. ”

„Előírja a törvény - 2005 decemberében módosították a gyermekvédelmi törvényt -, hogy mit tudom én hány fő lakos után létre kell hozni a gyermekvédelmi központot. Na most, a gyermekvédelmi központnak a munkájába beletartozna többek között az utcai és lakótelepi szociális munka, kapcsolatügyelet és a készenléti. De miután nekünk nincsen helyiségünk, hisz ez a rész mind a gyerekek átmeneti otthona, és nekünk, a gyermekjólétnek ez az egy irodánk van, ezért ugye itt nem tudjuk a kapcsolatügyeletet biztosítani, ebben az egy irodában hétvégén. És hiába írja elő a törvény, hogyha nekünk a helyiségünk nincs meg arra, hogy ezt biztosítsuk, mert az önkormányzat nem ad másik helyiséget, akkor innentől kezdve nem tudunk mit csinálni. És azért vagyunk még gyermekjóléti szolgálat.”

„Aki az ellenőrzést gyakorolja, a közigazgatási hivatalok, azok is csak leírják, hogy mi az, amit nem tartottak helyénvalónak. Ezért fordulhat elő az, hogy ideiglenes működési engedélye van egy lakásotthonnak 6-7 éve. Azért nincsen végleges, mert nem teljesíti azokat a feltételeket. Akkor leírja a közigazgatási hivatal, hogy ejnye- bejnye. És semmi nem történik.”

Rendszerabúzus kitételének hiányáról

- A magyar jogszabályok szerint a kiskorú veszélyeztetését csak szülő követheti el.
- A bírónak semmiféle jogalapja és szakmai háttere nincs arra, hogy ő mérlegelni tudjon egy gyermekvédelmet érintő ügyben.

Interjúrésztlet, példaként:

„Mo-n hivatalosan több mint száz gyerek van, intézményekben is, akik nincsenek, azaz nincsenek papírjaik. Nem menekültek, Mo-n születtek, de lelépett az anyuka, és nem nyilatkozik, nem magyar az anyuka. És itt vannak 12 éve, és a szakemberek közül senki nem vállalta azt föl, hogy ezek legalább menekültstátuszt kapnának. Ezekről a gyerekektől a szakemberek elvették a családba kerülésük esélyét, mert ha nincs papírjuk, akkor nem lehet se nevelőszülőnél élő gyerek, se örökbefogadott. Ők a hierarchia legalján vannak a gyerektársadalomban, őket soha senki nem látogatja, ha tőlünk kapnak, akkor tudják megkínálni a többieket, különben semmilyük nincs.”

A törvény alkalmazhatóságának kérdése

- Feszültség van a jogszabály és a szakmai gyakorlat, felkészültség között. Érzékenyítés elmaradt, a törvény nem úgy értelmeződött, ahogyan tervezve volt (megyéenkénti eltérő joggyakorlat).
- A gyerekvédelmi törvény előremutató törvény, de a gyakorló szakembernek nehézség: hogy a társadalmi viszonyok, a magyar problémakör messze jár attól, amelyekre a törvényt alkalmazni lehetne.

Az adatbetekintésről

- Az ügyfél minden iratba, javaslatba, szakvéleménybe betekinthez, ez azonban a szakembereket elbizonytalanítja, nem merik leírni a véleményüket, nem merik megtenni a javaslatukat. A szülő adat betekintési joga veszélyezteti a családgondozókat és ellehetetleníti olykor a kapcsolat működését.

Átmeneti nevelt státuszról

- Akármeddig lehet valaki átmeneti nevelt, sok éven keresztül. Ezért senkit nem vonhatnak felelősségre.

A speciális ellátásról

- Csak annak jár a teljeskörű, szükségletközeli ellátás, speciális szükségletnél, aki speciális gyermekotthonban van, de aki nevelőszülőnél vagy gyermekotthon speciális csoportjában, annak nem jár.

A kapcsolattartásról

- A kapcsolattartásnál a szülő érdekét helyezik a gyerek elé. Bántalmazásnál is, ha az apa bántalmazta, terrorizálta, mégis muszáj elmennie a gyerekeknek. A kapcsolattartás nem szolgálja a gyerek érdekét, mégis, a szülőnek joga van a kapcsolattartáshoz.

Interjúrészlet példaként:

„Egy apa megerőszkolta a barátjával a három éves lányát, a gyerekek állami gondozásba kerültek, ez a kislány sosem lesz egészséges, és ennek a csecsemőotthonnak azzal kell szembenéznie, hogy mivel nincs jogerős ítélet, nem korlátozták az apának a szülői jogait, és látogathatja a gyereket.”

A közoktatási törvényről

- A közoktatási törvény túl liberális, kiveszi az eszközöket a pedagógusok kezéből. A közoktatási törvényben a normatívát csökkentették, nem kötelező az ellátási norma, plusz szolgáltatásokat kell venni a szülőknek, ez az esélyegyenlőség lerombolása. Nincs eldöntve az alaptantervben, hogy milyen egyetemes és nemzeti értékeket kell közvetíteni a gyerekeknek.
- A liberális közoktatási politika rossz. A tanárnak nincs becsülete. A gyerekeknek csak személyiségjoga van, a tanárnak semmije.

Interjúidézet, példaként:

„Itt csak az alsós tagozatosoknak van lehetőségük esetleg az ingyen étkezésre, a felsősöknek nem. Ez önkormányzati döntés lenne, de az önkormányzatok meg vannak nyomorítva jelenleg az a benyomásom, nem hiszem hogy ebben előrelépés lesz. A higiénés feltételek elképesztőek gyermekeink körében, ide tetemes mennyiségű tetves gyerek jár. Tehetetlenek vagyunk, mert ha esetleg kipucoljuk, amit nem tehetünk, mert akkor ez a személyiségjogait sérti meg mindenki jöhet ide cirkuszoszni az egész család.”

A távoltartásról

- A távoltartás nem működik, az agresszor kiemelésére nincs mód, pedig a lelki bántalmazás esetében ez volna a megoldás.

Szakemberek képzésével és felkészültségével kapcsolatos vélemények

A szakemberek felkészültsége és alkalmassága komoly kérdéseket vet fel. Nem beszéltem olyan szakemberrel, aki elégedett volna a képzéssel – akár orvos, akár pedagógus akár szociális szakember. A jogászok, akik gyakran töltenek be Gyámhivatalokban és Gyámhatóságokban ügyintézői állásokat, csaknem túlképzettnek tartották magukat, de nem érezték szükségét annak, hogy szociális továbbképzéseken vagy tréningeken vegyenek részt.

A képzéssel és alkalmassággal kapcsolatban a következő ismeretek és készségek fontossága hangzott el visszatérően az interjúkban:

Kontraszelekció

- A képzésben működik egy kontraszelekció, gyakran nem akar szakmabeli lenni az, aki erre a pályára indul, pusztán a diploma a fontos számára. A másik, hogy nagyon sokan érintettek, gyakori, hogy egyfajta cinkosság van szakember és kliens között.

Alkalmassági vizsga

- Pszichológiai alkalmassági vizsga kellene a gyermekvédelemben dolgozók részére, fel kellene állítani olyan követelményrendszereket, aminek meg kellene felelni. Pl. tájékozottság, empátia, asszertivitás, jó önismeret volna elengedhetetlen.
- Főleg érintett emberek dolgoznak ezen a területen, fontos, hogy feldolgozzák a traumáikat, másképp képtelenek hatékonyan segíteni.

Elengedhetetlen készségek

- Önismeret, empátia, biztos önértékelés és kommunikációs készségek szükségeltetnek ahhoz, hogy valaki a segítő szerepet megfelelően tudja teljesíteni. Nélkülözhetetlen volna az egészséges személyiségszerkezet.

Egyéb szükséges képzések, területek a szociális szférában dolgozók számára

- A segítő szakmában dolgozóknak is kellene önismereti és sajátélményben részt venniük, mint a pszichológusoknak.
- Sokkal több gyakorlatra is szükség volna a képzésben. Ha ez nem biztosítható, akkor csak koordinátor szerepet kellene szánni a családgondozóknak.
- Fontos volna romológiai tanulni.
- Szükségesek lennének folyamatosan a továbbképzések.
- Érzelmi érzékenyítésre volna a leginkább szükség.
- A továbbképzések kiemelkedően fontosak volnának, de- minőségük és a szakemberek hozzáállása miatt - a jelenlegi a formában nem érik el céljukat.
- Szükség van önismereti-, és közösségépítő tréningre.

Pedagógusképzés

- Aki jelentkezik, nem akar pedagógus lenni.
- Az iskolák feladata megváltozott. Ehhez adekvát képzés kellene, ami nincs meg.
- Pedagógus egyéniségekre van szükség, akikhez kötődni tudnak a gyerekek.
- A csoporttal, a csoportdinamikával kapcsolatos képzés volna hasznos a pedagógusok számára.

Orvosképzés

- A képzés során szinte kizárólag a testi betegségekkel kapcsolatos problémák jelennek meg, sem pszichés, sem szociális problémákról nem szereznek ismereteket az orvostanhallgatók.
- A felvételnél semmiféle pszichés alkalmasságot mérő teszt vagy vizsgálat nincs, pedig nagy szükség volna erre.

Nevelőszülők képzése

- A nevelőszülői képzés valójában nem képzés, hanem egy döntés előkészítő tanfolyam.
- A képzésüket követően kevés segítséget kapnak, pedig elengedhetetlen feltétele volna a minőségi szolgáltatásnak.

Interjúrészlet:

„Nézzük meg, hogy hány száz gyerek cserél évente szülőt. A megyében tizen- valamennyit ismerek. Ekkorát hogy tévedhet a gyerekvédelem? Nem a megfelelő családba helyezzük ki a gyerekeket. Ez nagyon nagy törés a gyerekeknek.”

Intézményi háttérrel kapcsolatos vélemények és kritikák

A rendszer felépítését, struktúráját érintő kérdéseket foglalom össze ebben az alfejezetben. Az alapellátás, szakellátás, gyámhatóság/gyámhivatal és az intézmények közötti együttműködés, valamint a törvényi háttér és a gyakorlati megvalósítás feltételeit érintő témakörökre bontottam ezt az igencsak szövevényes intézményhálót érintő kérdéshalmazt.

Koncepció hiányosságából eredő hátrányok

- Az intézmények közötti valódi együttműködés hiányos, mindenki önállóan próbál megoldásokat találni az adott, több szakembert érintő problémára. A gyermekjóléti szolgálatok és a gyámhatóságok közötti kapcsolat rendszerint kudarcos. A törvény értelmezhetősége tág határok között mozog. Az értelmezésbeli és koncepcióbeli különbségek a gyakorlati együttműködést nehezítik, sőt, esetenként teljes mértékben ellehetetlenítik. Egyéni mérlegelések nehezítik a gyakorlatot, és különböző szakmai álláspontok képviseltetik magukat. Nem tisztázottak a kompetenciahatárok, a feladatkörök, az illetékességi körök.
- Intézmények közötti kialakult gyakorlatok sokszor nem összefésülhetőek.
- Nincs egy koordinátor, aki átlátja a rendszert és kézben tartja. Ez a rendszer hatékony működését ellehetetleníti.
- A családgondozás nem működik a bizalmi kapcsolat megszakadása után, amikor a Gyámhivatali eljárás után egy család a vérszerinti családgondozás során vissza kerül ugyanahhoz a szakemberhez.

Emberi tényezőkhöz és rossz beidegződésekhez köthető diszfunkciók

- A szakmaiság hiánya, az inkompetens szakemberek foglalkoztatása a szociális szférában dolgozók szerint gyakori. Visszatérően megjelentek történetek, amelyekben a határozatot hozó gyámhatósági ügyintézők némelyike egyes szakvéleményeket (pl. pszichológusi) figyelmen kívül hagyott olyan esetekben, amikor személyes ellentétekből vagy koncepciókülönbségekből fakadóan, esetleg a szülővel való cimboraság okán a határozatról egyéni (általában szakmaiatlan) elképzelése van.
- A határidőket nem tartják be sokszor, az ügyek elhúzódnak, miközben a gyermek folyamatosan veszélyeztetve, sok esetben bántalmazva van.

- Az alapellátásban egy középosztálybeli normalitás szemlélettel ítélik meg a családokat és gyermekeket.
- Kevés szakember ad ki szakvéleményt a családgondozónak, ezek hiányában azonban a családgondozó nem tud kellő információ birtokában mérlegelni a javaslatát meghozatalakor..
- A gyerekjóléti szolgálat sok helyen fél-hatóságként működik. A családgondozók időnként szereptévesztésben vannak. Meghasonlott szerep az övék: segítők és kontrollt gyakorló személyek is egyben.

Érdekelletékekhez köthető nehézségek

- Gyakran az intézményvezetők politikai érdekek okán kijelölt személyek, akik szakmaisága megkérdőjelezhető. Az érdek dönt a szakmai helyett sokszor. Ilyen esetekben a gyermek érdeke csorbul. A szakértői tárgyalásokon például gyakran előre egyeztetett megállapodások vannak a gyereketthonok vezetői és a szakmai vezetők között arról, hova helyezik el a gyereket – nem feltétlenül szakmai alapon.
- Az ágazati minisztériumok egymás között, illetve a minisztériumon belüli főosztályok, osztályok nem mutatnak jó példát. Amíg nem működnek együtt a felsőbb vezetésben, addig nem várható együttműködés az alsóbb szinteken sem.

Interjúrészletek, példaként:

„- *Miért van, hogy ha ilyen egyértelmű a nevelőszülők előnye, hogy mégis az intézetekben vannak a gyerekek, nagyrészt?*

„- *A TEGYESZ vezetője azt mondja, hogy 50% fölé semmiképpen nem mennének, holott Pest megyében már a 80%-nál tartanak. Ő azt mondja, hogy a másik több mint 50% gyerekek az intézményi ellátási forma a megfelelő, mert ott tudják a konduktort, a pszichológust, az egyebet biztosítani, halkan hozzáteszem, hogy azért ott sem biztosítják mindenhol. Tudok olyan 100-as nagyságrendű intézményt, ahol pszichológus sincs. Pedig ha valahol sérült lelkű gyerekek vannak, akkor az állami gondozottak között. Egyébként a válaszom az, hogy összezár a szakma. Ők ebből élnek.”*

„*Mi szerveztünk egy Gordon képzést, akkreditáltattunk 30 főre, bentlakásos volt, nevelőintézetben dolgozók számára, ami nagyon jó, pályázaton nyertünk. Az volt az első nagy kudarcom egyébként, hogy az 500 000-et vissza kellett adni a Minisztériumba. Ugyanis nem engedték el a dolgozókat. Sokáig erőlködtem, mire rájöttünk, hogy azért nem, mert ellenérdekeltek, mert voltak olyan kollégák, akik szintén tartottak továbbképzéseket, több pénzért, kevesebb kredit pontért. Szörnyű, hogy amikor az ember nem ért valamit, akkor ide lyukad.”*

Financiális korlátok

- A financiális korlátok sok helyen a munka elvégzését ellehetetlenítik.
- Az alapellátás nem működik, a családsegítés nem hatékony, mert eszköztelen. Hiányos az intézményi háttér.

Szakma és ember

A szakemberek véleményeit összegzem a felmerülő témák kapcsán ebben az alfejezetben. Kifejezetten olyan témakörökre tagolódik a fejezet, amelyek rendszeresen visszatérő kérdésként merültek fel. Az itt ismertetett álláspontok és vélemények kizárólag az interjúalanyok szájából hangzottak el, a kérdésekben kutatóként nem foglaltam állást.

Sztereotípiák: A legrosszabb család is jobb, mint az állami gondoskodás

- Sok szakember szerint, különösen az alapellátásban és a jelzőrendszer tagjai körében fogalmazták meg többen problémaként, hogy a sztereotípiák miatti hozzáállás következtében sokszor a bántalmazás ellenére is a családban marad a gyerek.

Szakemberek közül többen külön említették, hogy a gyereket ez a rendszer nem meri kiemelni a családból, az előző rendszer túlkapasai miatt. Ezt éppoly ártalmasnak találták többen, különösen az alapellátásban dolgozók közül.

Interjúidézet, példaként:

„Nekem az az ellenérzésem ezzel, hogy már más helyzet van. A szakemberek már belátták, hogy nem kell kikapkodni a gyerekeket, ráadásul azt is belátták, hogy a nevelőszülői elhelyezés a jó megoldás az intézettel szemben. Így viszont a gyakorlatban ez a mondat azt eredményezi, hogy egyszerűen nem emelik ki a gyereket, a legszélsőségesebb helyzetet kivéve talán, a családból, ahol rengeteg ártalom éri. Nem mernek semmit csinálni.”

- Azok körében, akik egyetértettek a jelmonddal, - amely a gyermek családban tartásának fontosságát kívánja hangsúlyozni -, gyermekvédelmi intézményekkel kapcsolatos fenntartásaikat mondták el. Gyakori, tipikus megfogalmazás volt, hogy az állami gondoskodás elveszi a gyermek esélyét. Rendszerint hozzátették, hogy a gyakorlatban az a probléma, hogy nem működik a családgondozás, amelynek okaként a képzést, illetve a számon kérhetőséget és a szupervízió hiányát említették.

Ez utóbbi vélemény szerint, amely tehát elfogadja azt, hogy a legrosszabb család is jobb, mint az intézet, gyakrabban fogalmazódott meg a hatósági szinteken dolgozók, valamint a szociálpolitikával foglalkozók körében, bár az alapellátásban dolgozók körében is a családban tarthatóság elsődlegessége érvényesül. Jelentősen függött attól az egyes szakember nézőpontja, hogy mit tapasztal és mennyire van bizalommal a helyi szakellátás és az alapellátás intézményeiben dolgozók iránt.

Nehézségek a mindennapokban szakemberként

- A gyermekekkel közvetlenül foglalkozó szakemberek szinte minden esetben említették, hogy komoly gondot okoz számukra az, hogy nehéz „letenni” a munkát, és nem ismerik azokat a technikákat, amelyek megkönnyíthetnék ezt.
- Sokszor veszélyeztetettnak érzi magát a szakember. Szupervízió nincs, a szakemberekben sok a vakfolt. A kognitív tudás nem ér sokat, ha érzelmileg nincs egyensúly.
- Sűrűn jelentkezik az alapellátásban dolgozók körében megfogalmazott problémaként, hogy ha pszichiátriai beteg a szülő, de ezt nem ismeri el, akkor tehetetlen a szakember.
- Többen aggodalommal említették, hogy egyre gyakoribb a védelembe vételnél az olyan indok: „a gyermek nevelésében tehetetlen”. Ez egy tendencia, amely a nevelés kudarcára utal, a szakemberek szerint. Hasonló problémakört érint a pedagógusok szájából visszatérő panasz: az erkölcsi értékek elvesznek a nagy liberalizmusban. A gyerekek jogai vannak, kötelességük kevesebb, szemben a tanárebbekkel.
- A családgondozók és szociális munkások közül sokan megállapították, hogy egy ijesztő tendencia érvényesül a társadalomban: egyre elkeseredettebbek és reményvesztettebbek a szülők, van egy leszakadó réteg.
- A hatósági vonalat képviselő szakembereken kívül mindenki utalt arra, hogy rossz beidegződések, félelmek, hierarchiák vannak, és a szakemberek egymásra vannak utalva, de bizalmatlanok.
- Hogy nem működik jól a rendszer, ebben az interjúalanyok csaknem mindegyike egy véleményen volt (2 szakember kivételével). Abban azonban, hogy milyen összetevői lehetnek ennek, különböztek a vélemények. Azonban a vélemények túlnyomó többségében megfogalmazódott alapproblémaként a lélektani akadályok mint a legfőbb ok-csoport.

Egy szakember így fogalmazza ezt meg:

„Azzal szembesülünk, hogy van a világban egy tudásanyag, ami hozzáférhető, hogy hogyan kéne egy gyerekhez visszanyúlni, és ennek ellenére nem megy át az emberek személyes gátján. Nem konvertálható ez a fajta gyerekekről való lélektani tudás. Nem a jó szándék hiánya a baj. Tagadása van a gyermeki szükségleteknek, amivel ha szembesülne,

empatizálva, nem tudná végezni a munkáját. Túl nagy szakadék van aközött, amilyen erőforrásai vannak és amit neki tennie kellene.”

„A szoc. munkának mindig is volt valamiféle cinkossága a kliensekkel, ezáltal viszont a szakmai öntudatosság nem erős. Hogy milyen sok olyan méltatlan helyzet van, amiben egy napig sem szabadna élni a gyerekeknek, ezt se a gyerekek nem tudják, se a szülők. De ehhez tudni kell azt, hogy mi a méltatlan. Ehhez ön azonosnak kell lenni, nélkülozi a legtöbb ember ezt a magabiztosságot.”

Roma-ügy, szegregáció – integráció

- Élesen elkülönül egymástól a romákkal kapcsolatban két vélemény: az egyik szerint nincsenek különbségek roma és nem roma gyerekek és családok között, a néminemű kommunikációs különbségeken túlmenően. Szerintük nem választhatók le a romákkal kapcsolatos problémák a többi szociális problémától tehát. A másik vélemény szerint a romákhoz másképp kell viszonyulni kulturális különbségeikből kifolyólag, és ítélni, véleményét alkotni is más szempontok alapján kell.
- Az integráció-szegregáció kérdését az interjúalanyok legtöbbször csak túlpolitizált, megideologizált hiszterizálásnak gondolják. Mindenki egyetért abban, hogy az integrációhoz tárgyi és anyagi feltételek szükségeltetnének, amelyek hiányában nem beszélhetünk róla.

Interjúrészletek, példaként:

„Ebben a közegben, ugyan azt mondják, hogy a szegregáció az egy szörnyű dolog, de a szegregáció nem attól van, hogy a fenntartónak az a rögeszméje, hogy ezt így kell, hanem ezek a gyerekek az elsődleges szocializáció során kapnak egy mintát. Ezek megjelennek egy átlagos jó iskolában, azok, akik 30-an közös utcai klotyóba jártak, megjelennek a Fillér utcai iskolában, a gyerek ott egy idő után nagyon rosszul fogja magát ott érezni. A szülő is rosszul fogja magát érezni, és keresi azt a helyet, ahol jól érzi magát, ahol kedvelik őt, ahol vele foglalkoznak, és perspektívát kaphatnak. Mert nekik mások a perspektíváik, mást álmodnak.”

„Ők más kultúra, más törvényeik vannak, nincsenek integrálva a társadalomba, mások a határok, másként kell megítélni.”

„Kérdés, hogy ők akarnak-e integráns részei lenni a társadalomnak. Meg kell valljam, az a benyomásom, hogy nem. Sőt, a politikai vezetők is mindig csak az egyes politikai áramlatokhoz csapódnak. Azok, akik ebből megélnék, azokat már nem érdekli a cigányság.”

A gyermekvédelem kérdései

Vélemények és nézetek hálójába vonódva

Kilátás és kilátástalanság

A gyermekvédelmi gondoskodás működését elemezve és a személyes interjútapasztalataim, majd azok összegzése után óhatatlanul kialakult egy képem a jelenlegi helyzetről és a rendszerbeli csapdákról, illetve hiányosságokról. Ebben a fejezetben próbálom összefogni a gyermekvédelemben megfogalmazódott főbb kérdéseket, és ezúttal saját meglátásaim közlésétől sem tartózkodom. Gyakorlati buktatókat és lehetséges kiutakat vázolok a szakemberek ismereteit és személyes meglátásaimat ötvözve.

A koncepció és a valóság viszonyáról

Az 1997. évi XXXI. törvény egy olyan európai törvény, amelynek alapja egy gyermekvédelmi koncepció volt. A törvényalkotók számoltak azzal, hogy frusztráló lesz, mert nagyon nagy lesz az a rés, amely a gyakorlat, a szakemberek felkészültsége és a jogszabály között feszül. Az ideológia elsősorban nem kognitív kérdés, ennél sokkal fontosabb, hogy magáévá tudja-e tenni valaki.

Azonban nem pusztán arról volt szó, hogy mennyire teszik magukévá a szakemberek a törvény tartalmát. A törvény adaptálhatóságának legalább ekkora jelentőséggel bíró feltétele az, hogy a felső vezetés gondoskodjon annak alkalmazásáról és végrehajthatóságáról. S bár a gyermekvédelem koncepcióját, ideológiáját ők elfogadták, az átalakítás szükséges feltételeit nem biztosították. Nem teremtették meg azokat a feltételeket, amelyek hiányában a törvény pusztán ideológia és távoli cél. Ezzel azonban ellentétes üzenetet közvetítettek a gyermekvédelemben dolgozók és szociális szakemberek számára. Bár a törvényben megfogalmazott célokat belátták és elfogadták, megvalósítását ellehetetlenítették.

A felső vezetés felvállalta azt a kezdetektől nyilvánvaló problémát, hogy nincs harmóniában a magyar társadalmi helyzet és az ideológia. Azonban e hiányosság következményei valószínűleg előre nem látott és fel nem mért problémákat generáltak.

Ilyen, nem jól felmért következmény lehet, hogy a jól képzett és felkészült szakemberek a mindennapi munkájuk során - az eszköztelenség miatt - olyan frusztrációt élnek át, amely következtében segítő munkájuk minősége romlik. Nagyon hamar belefáradnak a munkájukba, amelyet kilátástalan küzdelemként élnek át, és mentálhigiénájuk még ilyen körülmények között sem biztosított. Ha viszont nincsenek mentálhigiénésen megfelelő állapotban, a segítő munka nagyban sérül.

Azzal, hogy a törvénynek, illetve a törvényben megfogalmazódó ideológiának és szellemiségnek való gyakorlati megfelelést a felső vezetés nem biztosítja, a szakemberekre hárítja a problémákkal való megküzdést.

Vagyis az általa elfogadott törvényben foglaltak betartását akadályozza meg azáltal, hogy nem biztosítja a szükséges legalapvetőbb kondíciókat. Ez egy olyan burkolt üzenetet közvetít a gyermekvédelemben dolgozók felé, amely könnyen nyer olyan értelmezést, amelyben a segítő személyének leértékelése, komolytalansága fogalmazódik meg. Természetesen ezzel egy szakember sem képes hosszú távon sérülésmentesen együtt élni. A hivatástudattal végzett munka helyett könnyen egy rutinba való menekülést jelenthet, amely ezen a területen, - mint tudjuk, - különösen komoly károkat okoz.

A gyermekvédelmi törvény helyes annyiban, hogy a megfogalmazott ideológia egy szép és nemes cél, azonban a mai Magyarországra, a jelen körülményekre nem alkalmazható. Nem veszi figyelembe a mai magyar viszonyokat, emiatt a kitűzött céllal sokszor össze nem egyeztethető hatások érvényesülnek a gyakorlatban.

A differenciált feladatkörök tisztázatlanságára utal a felsőbb szerveknek az a gyakorlata, - amelyet Herczog Mária szociológus említ - amely szerint egy törvénymódosítási javaslat alkalmával gyakran fordul elő, hogy a javaslatok elkészítését nem

előzi meg felmérés, nem kérnek megerősítő releváns vizsgálatot és nincsen egy olyan háttérszakértői csapat, amelynek eszközei vannak a javaslatételhez szükséges háttértudás megszerzésére.

A jelzőrendszerek szerint azért sem működnek, mert a szakmai programok és módszertanok nincsenek kidolgozva, nem kérhetőek számon a jogi kötelezettségek, és nincsenek protokollok. Hiányosság például, hogy kiskorú veszélyeztetését csak a szülő követheti el, szakember nem. A gyakorlatban rengeteg eset kapcsán vizsgálható volna, hogy a rendszer a maga mulasztásaival, hibás, szakmaitlan döntéseivel milyen súlyosan veszélyezteti, sok esetben egyenesen bántalmazza a gyermekeket.

Alkalmassá tétel?

Adódik a kérdés, amely egy szakember alapvető hozzáállását határozza meg, mi a cél: hogy a szülő elég jó szülővé tudjon válni, vagy bebizonyítani, hogy a szülői szerepre alkalmatlan. A törvényi szinten elfogadott ideológiából adódó válasz az, hogy a cél a szülőt (illetve családot) alkalmassá kell tenni arra, hogy megfelelően teljesíthesse a szerepeit.

A szakemberek különféle értelmezéseik mentén egyrészt egyéni elbírálás alá esik sokszor a koncepció, másrészt elválik a szokásjogtól, amely másféle koncepció általi gyakorlati döntések meghozatalához vezet egyes ügyekben. Ennek a diszfunkcionális elemnek egyik oka az érzékenyítés elmaradása, amely a törvényt megalkotók ideológiájának elfogadásához és helyes értelmezéséhez szükséges lett volna. A másik nehézséget ennek belátását követő fázisban látom. Mert ha a cél a szülő, illetve a család alkalmassá tétele, akkor felmerül a kérdés, hogy hogyan tegyük mindezt. Az a szociális munka gyakorlat, alapellátási és családgondozási elképzelés, - amelyet a fejlett nyugati országokban már működő minta alapján hoztak be, - a hazai pénzügyi lehetőségek mellett kevésbé hatékonyan működtethető.

A mai Magyarországon a két lehetséges alternatíva közül a megvalósítható választás nem a családgondozás és alkalmassá tétel, hanem az ítélkezés és a gyermek kiemelése a családból. Ahhoz pedig nem fűzhetünk reményeket, hogy az állami intézményekbe került gyerekek jól járnak majd. Bár a szakellátásban egyre nagyobb teret kap egy olyan, az intézeti ártalmakat csökkenteni kívánó megoldás, amely a nevelőszülői hálózat alkalmazása révén valósul meg. Arányuk növelésére való törekvés folyamatos, még akkor is, ha hozzá kell tennünk, hogy komoly ellenérdekeltségekbe és így korlátokba ütközik számuk növelése.

Én is azt gondolom, hogy az egyedül helyes megoldás volna a család alkalmassá tételére való törekvés, azonban ezek mellett a magyarországi feltételek mellett a családgondozás, az alapellátás nem tud hatékonyan működni. Lehetséges kivezető utakról szólok később.

Egy másfajta vélemény Szollár Zsuzsanna gyermekvédelmi szakreferens megfogalmazásában érhető tetten. Ő úgy fogalmazott, hogy az alapellátásban dolgozó szakemberek célja, hogy a családban tartsák a gyereket, amíg csak lehet. Azonban eljutnak oda, hogy nincs megújulási lehetőségük, nincs alternatívájuk a segítségben. A gyermek már serdülőkorú, mire az alapellátásból szakellátásba kerül. Azonban a családi ártalmak hatására magatartászavarossá vált kiskamasszal szemben már eszköztelen a szakellátás. Szollár véleménye az, hogy ha korábban kerülne be a szakellátásba a gyermek, akkor lehetne még segíteni és nevelni őt.

A gyermekek szakellátásba küldése fiatalabb életkorban azonban - mint a múlt rendszerben tapasztalhattuk -, szintén nem hatékony, a gyermek életvezetését, megélhetését és végül a társadalmi normarendszerbe való illeszkedését nem segíti elő. Az állami intézetekben felnövő gyerekek esélye a beilleszkedésre minimális.

Az tehát, ha az alapellátás hiányosságai miatt újra a szakellátás venné át a főszerepet, semmiféleképpen nem járhatna előnyökkel a társadalom számára, és meglátásom szerint ezt az sem tudja ellensúlyozni, hogy a nevelőszülői hálózat egyre bővül. A gyermekek tudják, hogy egy ponton megszakad a kapcsolódás, és legkésőbb a 24. életévük betöltése után mindenki elengedi a kezüket, magukra maradnak. Az a jelenlegi helyzet viszont szintén nem optimális, amelyben a gyermek az alapellátástól nem kap adekvát segítséget. A családgondozás funkciója sokszor abban merül ki, hogy hatására

kitolódik azt az időpontot, amikor a gyermek valóban a szakellátásba kerül. Az alapellátásban – mint köztudott - tűzoltás folyik, így az alapellátás a törvényben rárótt feladatát nem tudja ellátni. Ha például egy gyermeknek pszichológusra vagy nevelési tanácsadóra van szüksége, gyakran hónapokig kell várnia.

Milyen megoldási lehetőség adódhat? Az európai uniós normáknak megfelel a törvény. Vajon miért nem terjedt el a pályázatok útján való forrásszerzés és megoldáskeresés az alapellátásban? Ha állami szerv nem képes, nincs kapacitása, vagy nincs lehetősége erre, akkor sem gondolom, hogy a megoldást mindenáron a szakellátásban kell keresnünk. Az alapellátás a feladataiba bevonhatná a civil szférát. Így a pályázati lehetőségek nyitottakká válnának, a kapacitás megnövekedne, és a terhek csökkenthetnének. Mindez persze feltételez egy olyan fokú együttműködést a civil és állami, önkormányzati intézmények között, amelyben komoly sikereket egyelőre nem nagyon lehet látni. Mégis azt gondolom, érdemes volna meggondolni a civil szféra és ezzel együtt finansiális források tudatos bevonását az alapellátásba.

Mindenáron családban?

Egy újabb mentalitás-meghatározó elemet kiragadva indulok meg ismét a gyakorlat és elmélet közötti szakadék érzékeltetéséhez, majd megkísérlem enyhíteni azt, vagy legalább lehetséges, reális utakat találni a cél megvalósíthatósága érdekében.

A gyermekvédelemben főszabály, „zászlófelirat”:

„A legrosszabb család is jobb, mint az állami gondoskodás.”

„A legrosszabb család is jobb, mint ...”.

a törvényben van megfogalmazottak után szabadon - a gyermekvédelmi praxisokat is áthatja ez a sztereotípiá.

Az e mögött rejlő ideológia az elfogadott és helyesnek tartott szellemiséggel teljes mértékben összeegyeztethető, azonban ebbe a mondatba tömörített, leegyszerűsített változata a gyakorlatban nagyon komoly félreértelmezésekhez vezet, amely félreértelmezések következtében a gyermek veszélyeztetettségének mértéke fokozódhat. Itt nagyon fontosnak tartom annak figyelembevételét, hogy Magyarországon a családgondozás nem tud megfelelően működni, hiszen nem teremtették meg a működési feltételeket. Ebben a helyzetben egy ilyen jelmondat a kívánttal ellentétes hatást válthat ki, és tehetetlenséghez, passzivitáshoz vezethet az gyermekvédelemben dolgozók körében.

Az alapellátásban dolgozó eszköztelen emberek saját munkájuk hiányosságainak elfedésére, szakmai igazolásként használhatják ezt a jelmondatot, amelyből ha egyes szakemberek ki is akarnak törni, akkor is beleütköznek azokba a hatósági szervekbe, akik ugyanezzel a tévesen értelmezett jelmondatral visszaküldenek olyan családokhoz is gyermekeket, ahol sok esetben szakember teamek javasolják egybehangzóan a határozati döntés ellenkezőjét.

Különösen veszélyes ez a jelmondat abban az esetben, amelyben a sikeres beavatkozás - bár szakmailag egyértelműen indokolt volna -, a bizonyítás nehézkessége miatt nem valósulhat meg. Ez leggyakrabban a lelki bántalmazás eseteire vonatkozatható. Itt a tévesen alkalmazott jelmondat még kilátástalanabbá teszi a gyermek kiemeléséért folytatott küzdelmet (amely küzdelem ilyen esetekben sokszor a gyermekmentéssel egyenlő).

Azt látom tehát, - részben a halmazottan hátrányos helyzetű fiatalok körében végzett kutatás, részben pedig a jelen felmérés után -, hogy ma a jelmondat, mely szerint „a legrosszabb a család is jobb, mint az állami gondozás”, nem jár pozitív hozadékkal. Nem jár pozitív hozadékkal egyrészt a kommunikációs csatorna problémái miatt: ahogyan értelmeződik a gyakorlatban, másrészt az alapellátás szűkös feltételrendszere miatt: eszköztelenek a családgondozás során. Mindez egy téves, passzív be nem avatkozásba, a jelzések megtételének elmulasztása felé hajlamossítja az ott dolgozókat.

Mi lehetne vajon a megoldás?

A cél az volna, hogy ne tévesen értelmeződjön ez a jelmondat. Ennek érdekében mindenképpen differenciálni és definiálni kellene a különböző veszélyeztető tényezőket, és a veszélyeztető tényezők beazonosítása után minden egyes tényezőhöz hozzá kellene rendelni egy olyan szakmailag alátámasztható toleranciaszintet, amely alapján, az egyéni meggyőződések túlzott befolyása nélkül az illetékes szakemberek egységes döntést tudnak hozni arról, hogy a gyermek a családban tartható-e. A jogszabályi háttér hiányosságára utal az, hogy a veszélyeztetettség fogalmáról mindenki mást gondolhat, hiszen a törvényben foglalt definíció alapján számtalan értelmezés lehetséges. Meg kell állapítani tehát a veszélyeztető tényező, a probléma mibenlétét, illetve hogy milyen típusú veszélyeztető tényezők esetén milyen szintű toleranciának kell érvényesülnie. Milyen esetben kell beszélni zéró toleranciáról, és milyen esetben lehet növelni a tolerancia szintjét.

„... mint az állami gondoskodás”.

A szakma egységesen belátja, hogy az állami intézmények inadekvát a gyermek szükségleteihez: Mind a kötődés kialakítására, mind pedig az ősbizalom, a szeretni tudás alapjának megteremtésére alkalmatlan. Azt azonban meg kell említeni, hogy a mai szakellátásban a nevelőszülők aránya nő, és a tendencia teljesen tudatos. A nevelőszülői elhelyezés a gyermek igényeinek jobban megfelel, így szakmailag előnyt élvez a gyermekotthoni elhelyezésekhez képest.

Nagy fejlődés lenne a gyermekvédelemben, ha - az érdekeltségek ellenében - megvalósulhatna az a szakmai kívánalomhoz igazodó gyakorlat:

- ha csak mód van rá, nevelőszülőkhöz kerülhessenek a gyerekek,

- hosszú távon pedig a (nem speciális szükségletűeknek fenntartott) gyermekotthonok helyét lassan vegyék át a nevelőszülők.

Ha ez a szakmai kívánalom megvalósulhatna, végképp idejétmúlttá válna ez a ma még gyakran hangoztatott sztereotípiá.

A családon belüli bántalmazással kapcsolatos gyakorlat és dilemmák

A lelki bántalmazás egy olyan fiktív kategória a gyakorlatban, amelyet ma nem lehet, vagy csak kivételes esetekben bizonyítanak. A lelki bántalmazás bizonyításának nincsenek meg a protokolljai. A lelki bántalmazás esetében érthetetlen számomra, hogy egy ilyen nagyon kényes, és a gyermek egész életére kiható, komoly ártalmakat okozó bántalmazó közeg megszüntetésének érdekében a bíróságok nem fogadják el elegendő bizonyítékként a pszichológiai vizsgálatokban kimutatható bántalmazás fennállását.

Ha a távollátás intézménye a gyakorlatban is létezne, úgy természetesen a gyermekre nézve jóval kevesebb ártalommal lehetne beavatkozni. Ennek hiányában a gyermek azonnali kiemelése marad az egyetlen megoldás, amelynek ellenében szakmai magyarázat nem állhat.

Azonnal ki kell-e emelni a gyereket, ha a családban bántalmazás áll fenn?

A családon belüli erőszakkal kapcsolatban korábban elég erőteljesen azt a nézetet képviseltem, hogy abban a pillanatban, ha a bántalmazás egyértelművé válik, a gyermeket a saját érdekében ki kell emelni, hogy azonnal megszűnjön a terror. Így gondoltam azon személyes történetek hallatán, amelyekkel szembesültem nagyjából harminc súlyosan bántalmazott fiatal életútinterjúja során. E nézetem kissé módosult néhány gyermekvédelmi szakemberrel folytatott beszélgetésem során. Negrea Vidia pszichológus, Községi Szolgáltatások Alapítványának vezetője szerint, ha kiemelik a gyermeket abból a környezetből, amely a természetes közege, akkor mind a szülő, mind pedig a gyermek életútja során valami más történik, mint ami a természetes volna. Van olyan mikro-kultúra, ahol a verés a törődés és szeretet jeleként értelmeződik. Akit egy ilyen kultúrából kiemelnek bántalmazás okán, az nem lehet megoldás: a család nem tud mit kezdeni ezzel az

intézkedéssel, nem érzi jogosnak. Az ilyen esetben felvilágosító munka kellene, amely során szembesülnek a szülők azzal, hogy más módszerekkel is lehet a gyermeket nevelni. A pszichológusnő tapasztalatai szerint ez működőképes tud lenni. Az is mérlegelendő tényező, hogy az állami intézetekbe kerülő gyerekek nagy mértékben vannak kitéve a kortárs csoport bántalmazásainak.

Mindenképpen definiálni és osztályozni kellene a családon belüli bántalmazás mértékét és a skála értékeihez köthető, toleranciaszintet, amellyel megítéljük a veszélyeztetés mértékét, és nagyon pontosan ki kell dolgozni a felismerés és eljárás protokollját. Ez egy precíz, alapos szakértői munkát feltételez, amely a különböző diszciplínák szakértőinek együttes munkáján alapulhatna.

Érzelem nélkül nem tudok nyilatkozni arról a hiányosságról, amely a távoltartási jogszabály és annak gyakorlati megvalósulása kapcsán megfogalmazható, így ezt a kérdést, a törvényi szabályozás és a végrehajtás hiányosságainak részletesebb kifejtését nem vállalom. Azonban mindenképpen azt gondolom, ez volna az egyetlen optimális, koncepciózus és etikus megoldás a bántalmazás eseteiben.

Az intézményi bántalmazás

A magyar jogrendszerben nincs pontos meghatározás arra vonatkozóan, milyen eset minősül gyermekbántalmazásnak, elhanyagolásnak, a szakemberek között is vita van e tekintetben. A WHO (World Health Organization) definíciója szerint:

„A gyermek bántalmazása és elhanyagolása (rossz bánásmód) magában foglalja a fizikai és/vagy érzelmi rossz bánásmódot, a szexuális visszaélés, az elhanyagolás vagy hanyag bánásmód, a kereskedelmi vagy egyéb kizsákmányolás minden formáját, mely a gyermek egészségének, túlélésének, fejlődésének vagy méltóságának tényleges vagy potenciális sérelmét eredményezi egy olyan kapcsolat keretében, amely a felelősségen, bizalmon vagy hatalmon alapul.”

A rossz bánásmód lehet fizikai, érzelmi, szexuális és egyéb jellegű, és megvalósulhat aktív (cselekvő) és passzív (elhanyagoló) magatartással, a gyermeket rossz bánásmód érheti családon belül, illetve családon kívül.

A működő rendszernek rengeteg olyan pontja van, amelyen a gyermek veszélyeztetve van. A rendszerabúzus még leszabályozatlan, minden jogi beavatkozástól mentes jelenség.

Egy szakember által említett példákon keresztül érzékeltetem:

„Egy hivatalnak más az érdeke, mint egy gyereknek vagy egy iskolának, a gyámhivatal azért nem dönt bizonyos ügyekben, mert fél, hogy feljelentik a közigazgatási hivatalnál, mert az államnak sok pénzébe kerül, hogyha egy gyermek szakellátásba kerül. Arra azonban nem gondol, hogy a gyermek folyamatosan bántalmazva van, és az időhúzással súlyosan veszélyezteti a gyermeket.

Ugyanígy rendszerabúzus, amikor a védőnői hálózat nem működik, vagy amikor olyan hatalmi helyzetben van valaki, hogy dönthet, de szakmai felkészületlensége vagy személyes érdekek miatt nem a helyes döntést hozza meg.

A szakember hangsúlyozza, mennyire ellentmondásos az a viszonyulás, amely a gyermekvédelem rendszerében jelenik meg. A szülőt komolyan felelősségre vonják a gyermek veszélyeztetéséért, azonban a szakembert soha nem vonják felelősségre ugyanezért.”

Gyermekek érdekei, felnőttek érdekei

Dr Budai Ágnes, a Fészek Alapítvány elnöke, az érdekérvényesítésből származó intézményi bántalmazásra hívta fel a figyelmemet.

Mind Budai, mind pedig Janóné Ildikó, a Vigyázó Kéz Gyermekvédelmi Egyesület elnöke nagy problémát lát abban, hogy a megközelítőleg 17000 gyermek, akik állami intézetekben élnek. Az állami intézetekben rengeteg embert foglalkoztatnak, akiknek nem érdeke szembesülnie azzal, hogy az intézeti elhelyezés nem a gyermek érdekét szolgálja. Az alapellátás viszont, ezzel párhuzamosan nem kapja meg a családgondozáshoz szükséges pénzeszközt. Mindketten hangsúlyosan beszélnek arról a problémáról, hogy azt a mennyiségű pénzt, amit a költségvetésben a gyermekek intézeti elhelyezésére szánnak, nem cserélik fel egyéb, adekvátabb módszerekbe való pénzráfordítással. Budai, - az érdekeket és ellenérdekeket szándékosan figyelmen kívül hagyva - ajánlja, hogy az állami intézetek fenntartására fordított pénzt anyaatthonokra és családok átmeneti otthonára fordítsák.

Hangsúlyozza azt a problémát, hogy a szakemberek körében nincsen következménye a helytelen döntéseknek, a felelősségre vonásnak. A törvényben nincsen pontosan meghatározva, hogy kinek mi a felelőssége, a feladata, hogy miért ki vonható felelősségre. Azonban itt felmerül az a probléma, hogy nem az egyes ember hibája sok esetben egy, nem a gyermek érdekében hozott döntés, hanem a rendszeré.

Képzésről

A képzésben olyan lehetőség rejlik, amelyet nem kiaknázni bűn. A gyermekvédelemben dolgozók életén gyermeki sorsok múlnak. Nem szeretnék patetikus lenni, pusztán reális. Amíg egy ember nincs tisztában saját lehetőségeivel, határaival, jogaival és kötelezettségeivel, - nem tudhat a tőle telhető módon fordulni embertársai felé. A gyermekvédelemben dolgozó szakembernek mindenképpen tájékozottságra, önismeretre és érzelmi intelligenciára van szüksége. Segítő munkájának minősége ezen készségeken és ismereteken múlik döntő mértékben. Mivel a felsőoktatásban kialakult képzésen változtatni merész és irreális felvetésnek tűnik számomra a jelenlegi helyzetben, ezért javaslatomban erre nem térek ki. A szupervízió fontosságát és a folyamatos, minőségi és célirányos továbbképzéseket azonban elengedhetetlennek tartom. A kötelezővé tett szupervízió a leggyakrabban csak papíron valósul meg, a továbbképzések kiválasztásában pedig a kreditpontok és a költségek minimalizálása azok a mozgatórugók, amelyek a szakember támogatását ellehetetlenítik. Mindenképpen szükséges volna az értékek újragondolása e tekintetben. A továbbképzések, tréningek nem jelentenek hosszú távú haszon nélküli befektetést. A továbbképzések sorába iktatott önismereti csoportok, sajátélmények, esetmegbeszélések szimulációi a legkisebb plusz ráfordítással járnának – mind időben, mind anyagiakban – mégis azt eredményezik, hogy a gyermekjóléti szolgáltatások minőségükben változhassanak. Azt gondolom, a gyermekvédelmi gyakorlat működését a leghatékonyabban és a legrövidebb idő alatt fejleszteni a továbbképzések és a szupervízió minőségi javításával lehetne. Mindez képes előidézni egy olyan fokú érzékenyítést és valamiféle mentalitásváltozást rövidtávon a szakemberek körében, amely munkájuk során azonnal érzékelhető változásokat okozhatna.

A legtöbb segítő szakember átlátja a képzés és önismeret fontosságát. Az interjúalanyok több mint fele valamilyen formában megfogalmazta, hogy problémának látja azt, hogy az emberek nincsenek tisztában saját magukkal, nem önazonosak, és nem tartják tiszteletben a saját szükségleteiket, ez pedig megakadályozza őket abban, hogy nyitottak legyenek egymás problémáira.

Jelzőrendszerrel kapcsolatos dilemmák

A szakemberek szerint a jelzőrendszer alacsony hatékonyságát az információk és a kapcsolatok, illetve a háttérintézmények hiánya okozza, ezek készítetik arra az embereket, hogy ne tegyenek bejelentést. Bár a jelzőrendszer alacsony hatékonyságát az emberek tájékozatlanságával is magyarázhatjuk, vannak olyan esetek, amikor a tájékozottság és szakmai felkészültség teljes birtokában álló személy nem teszi meg jelzési kötelezettségét. Az a kétely merül fel, hogy a gyermeknek valóban segít-e az, ha tudomást szerez róla a gyermekvédelem. Hiszen ha tudni lehet előre, hogy az alapellátásban nincsenek adekvát alternatívák a gyerek problémájának megoldására, a gyermeknek azonban a szakellátás bármely formájánál bizonyosan kedvezőbb helye van a családban, és kevesebb ártalommal jár, - akkor talán nem egyértelműen a gyermek érdekében cselekszik az, aki megteszi a jelzést a gyerekléti szolgálat vagy központ felé.

Úgy látom tehát, a legsúlyosabb probléma a rendszerrel szembeni bizalmatlanság, amely abból a tapasztalatból vagy megfontolásból ered, hogy a jelzőrendszer tagja nincs meggyőződve arról, hogy a gyermek érdekét akkor szolgálja, ha jelez, - hiszen azt látja, hogy az alapellátás eszköztelen.

Ha így van, a jelzőrendszer akkor válhat majd hatékonyá, amikor az alapellátás hatékonyá válik.

A „legrosszabb család is jobb, mint...” sztereotípiával kapcsolatban aggasztónak tartom, hogy megdöbbentően sok szakembernek vannak olyan tapasztalatai, hogy egy gyermek kiemelését nem tudták elérni, annak ellenére sem, hogy a jelzőrendszer és a gyerekekkel foglalkozó szakemberek egysége úgy értékelték: a gyermek súlyosan és folyamatosan károsodik a családban, gyakran bántalmazás eseteiben, szükséges volna a kiemelése (ha már a távotartás egyáltalán nem működik). Ebben és ezért látom ennek a megfelelő értelmezési tartományából kiragadott jelmondatnak a legfőbb veszélyét.

Egy jól működő rendszer a rendszerben

A sokszor kilátástalannak tűnő helyzetben egy olyan, hátrányos helyzetű fiatalok számára létrehozott iskolát szeretnék bemutatni, amely iskola a jelenlegi társadalmi viszonyok között és a gyermekvédelmi rendszerben sikeresen érvényesíti a gyermekek érdekeit és szolgálja fejlődésüket.

Ez a Burattino Iskola, amely 1991. márciusában alakult meg Csepelen. Azóta az iskola alapítványa két gyermekotthont és egy középiskolát is létrehozott.

Az iskolában hat interjút készítettem az iskola igazgatónőjével, egy pedagógusával, szociális munkásával, illetve az iskola alapítványa által létrehozott gyermekotthon vezetőjével, az iskola pszichológusával és fejlesztő pedagógusával. Az interjúk során és a személyes látogatások alkalmával egy olyan elhivatott, lelkes és jól működő szakembergárdával találkoztam, amely közösség hozzáállása, szellemisége és szakmai felkészültsége igen meggyőzőnek bizonyult.

Az intézmény működését, az ott dolgozók szakmai hozzáállását és elhivatottságát visszaadni leginkább azokkal az „élő” interjúrészletekkel kísérem meg, amelyekből - úgy gondolom -, visszatükröződhet sikerességük nyitja.

Vidó Ildikó, gyermekotthon vezető, iskolai szociális munkás

Az intézményi struktúráról és az irányelvekről.

„Szociálisan hátrányos helyzetű gyerekekért, magatartászavaros gyerekeknek alakult az iskola. Általános iskola, majd szükség lett gyerekotthonra, mert a gyerekeken látszott, hogy átmeneti neveltek lennének, és hogy a megszokott környezetük, kortársaik és pedagógusaik állandósága miatt hoztak létre gyerekotthont. Azóta kettő is van. Csepelen van, hagyományos munkáskerület, tömeges munkanélküliség lett, lakótelepi lakásokban, ennek a közüzemű díjhátralékok rengeteg, sok díjhátralékos, kilakoltatott családból származó gyerek jár az iskolába, ilyen problémával küzdenek. 170 gyerek van az iskolában, van egy előkészítő csoportunk, ami az óvoda nagycsoportos gyerekeiből áll össze, van felmenő rendszerben 12 évfolyamunk. A két házunkban 40 férőhely van összesen, a nagyházban a középiskolások és utógondozottak, a kisházban az általános iskolások. Családi konfliktusok miatt is kerültek ide. Például volt olyan, hogy egy roma család itt lakott az iskolában egy nyáron át, merthogy állt a kés a levegőben, úgyhogy őket ide így tudtuk bemenekíteni, és hát a téli időszakban nem tudnak fűteni, éhezés, fázás, pénztelenség, stb. A gyerekotthonainknak alap és szakellátásra van jogosultsága”.

Ez az iskola azért jött létre, hogy a gyereket a feje tetejétől a talpáig gondozza. Itt a kezdetektől dolgozott pszichológus, szociális munkás, logopédus, orvos, védőnő, tehát ez egy komplex intézmény, ahol mindenféle igényeit a gyerekeknek szeretnénk kielégíteni. Amikor egyre több olyan gyerekünk volt, akinek fejlesztő pedagógusra, logopédusra, mindenféle más szolgáltatásra szüksége volt, akkor mindig a gyerekek alá tettük a megfelelő szakembert. Van egy csomó olyan pedagógusunk, aki időközben elvégezte a gyógypedagógiai főiskolát, mindenki nagyon képződik, mert kénytelen rá.

Jó az arány, mert itt 170 gyerek mellett 60 felnőtt dolgozik, tehát két és fél gyerek jut egy-egy felnőttre, és ebben persze benne vannak a konyhás nénik is, akik nagymamiként funkcionálnak, és etetgetik a gyerekeket és sütik a sütit, itt megtalálja a gyerek azt a felnőttet, akivel olyan kapcsolatot tud kialakítani, akinek el meri mondani a problémáit, és az a felnőtt minden esetben próbál segíteni.

Hogy milyen plusz készség kell ehhez? Azt gondolom, hogy egy kis empátia, meg szív meg lélek kell, más nem szükséges.

Az a fontos, hogy itt a gyerekek jól szokták magukat érezni. Tegeződnek a felnőttekkel, kicsi osztályokba járnak, hogy a differenciált oktatás megvalósulhasson, az elképzelés az, hogy 15-18 fő legyen egy osztályban, de mindenképpen érvényesül a családi légkör, minden osztály élén van egy férfi meg egy nő pedagógus, kicsit ezzel is a papa-mama szerepet szeretnénk modellezni, de ez nincs idétlenre sarkítva, életszerű, és ha a gyerek itt jól érzi magát, akkor bármi történhet otthon, mert ez a biztonság neki. Az, hogy egy gyerek bejön ide reggel nyolcra, és itt van délután négyig, fél ötig, ahogyan kedve van, mert itt délután is próbálunk szakköröket tartani, akkor a szülő azt látja, bármennyire nem együttműködő vagy elutasító, hogy a gyerekének itt jó. Azoknak a gyerekeknek a legnehezebb, akik szeretetlenségben nőnek föl.

Vizsgarendszerben működik a középiskola, az általános úgy működik, ahogy máshol, és a középiskolában negyedévente vizsgák vannak. Akinek nem sikerül, az bepótolja. Bukás van már a középiskolában, így, de akkor nagy erőt vesz magán a diák, és újra próbálkozik. Addig próbáljuk a fejébe tölteni a tudományt, amíg a minimumot el nem éri. Normál bizonyítványt adunk, és van olyan gyerekünk, 8-an biztos, akik felsőoktatásba mentek tovább, 40-ből.

Nagyon színes társaság dolgozik itt, nagyon sokféle ember, és attól, hogy közös szekeret húzunk, attól jól együtt tudunk dolgozni, és hát nem mindenkivel minden esetben, de itt mondjuk nem szokott probléma lenni az, hogy Pistike nem fizette be az ebéd pénzt és akkor nem ehet, mert hogy mi másra szerveződünk. Azt hiszem, ez az iskola egy csomó szempontból más, mint egy másik iskola, ahol nem ilyen alternatív megoldásokkal dolgoznak az emberek. Régen, mikor ide kerültem, akkor, 15 éve éreztem a szociális munkás és a pedagógus között feszülő ellentétet, de ennek már nyoma nincs.

Törődés és megsegítés, szakmai kérdések

„Ettől, hogy ilyen odaforduló légkör van, ettől jól érzik magukat. Rengeteg program van. Nem csak tanítunk, hanem nevelünk is. Mindent szépen megünneplünk, van, akinek csak itt van karácsony, otthon nem lehet karácsony, meg otthon nincs születésnap torta, itt viszont minden gyereknek van, mindenkinek megünnepeljük a születésnapját, van egy csomó rendezvényünk, táborot szervezünk nyaranta, van egy malmunk Jásdon, ahova minden nyáron erdei iskolákat tartunk, próbálunk egész éves programokat biztosítani, és ezeknek a gyerekeknek, akik Csepel határát sem hagyják el, csak velünk együtt, ezeknek a gyerekeknek ez jó. És azt gondolom, hogy nagyon sok mindent kapnak, és ettől jó érzik magukat, biztonságban érzik magukat, és lehet velük együttműködni.

Ha családon belüli erőszak merül föl, akkor szerintem onnan a gyereket menteni kell. Hiába mondják, hogy a legrosszabb család is jobb, mint az intézet, ezzel én nem értek egyet. Ha egy gyerek bántalmazva van, akkor sokkal jobb neki, hogyha ezt a terepet elhagyja, és intézményes keretek között nő föl.

Van olyan, amikor például anyaotthonok segítségét kérjük, vagy családi szállók segítségét kérjük, egyre szűkül a terep, mert pont ebben a téli időszakban fullra töltve van minden, ez ilyenkor nagyon nehéz. Szoktunk próbálkozni, sikerrel is járunk bizonyos esetekben. Ezt mérlegelni kell, hogy a családot együtt mented, vagy a gyereket mented a családjától. Ezt jó arányérzékkel, jól kell megvizsgálni ezt a kérdést, hogy együtt menjenek ők, vagy külön, vagy akarnak-e együtt. Mi próbáljuk a megfelelő segítséget megadni, nem mindig sikerül, ez kétségtelen. Annyira tele vannak ezek a helyek, hogy csuda. De volt, hogy úgy segítettünk egy családon, hogy albérlethez juttattuk őket, és beszálltunk, valamennyi részt kifizettünk a díjból, mert nekik semmi más problémájuk nem volt, csak az, hogy a lakhatást nem tudták megoldani, és talpra is álltak. Mondjuk ez egy olyan sikertörténet volt, ami nem sűrűn fordul elő.

Nagyon kevés gyereket szoktunk kirúgni innen. De volt már rá példa. Amivel egyáltalán nem tudunk mit kezdeni, az a nagyon súlyos pszichiátriai eset, mert arra nem vagyunk berendezkedve. Csak nagyon nagy és sok magatartási probléma vagy mentális probléma, amit mi már itt kebelen belül nem tudunk megoldani.

Itt nincs különbség a bevonhatóságban a roma és magyar gyerekek között. Van olyan cigánygyerek, aki élharcosa a közösségnek, és bulit szervez és zenél. Nagyon szeretnek színdarabokban részt venni, kórusban, nagyon tehetséges cigánygyerekeink vannak, akik

ebben nagyszerűek. Szerintem meg lehet találni a kulcsocskát a szívükhöz. Bevonhatók. Aztán van olyan cigánygyerek, akinek véget ér a kicsöngetés, és abban a pillanatban haza kell szaladnia, mert apa otthon ad neki két olyan csárdás nagy pofont, hogy terül szanaszerte, tehát van ilyen is, de nem veszem észre ezt az éles nagy határvonalat.

Szerintem a legfontosabb a gyerekeknek a korai kötődés kialakulásán kívül, hogy úgy szocializálódjon, hogy be tudjon illeszkedni a világba. Hogy egész egyszerűen normális, elfogadható életet tudjon élni, ezt is próbáljuk. Mert hogy van olyan gyerek, aki az előkészítő csoportba jár, és még nem látott almát soha életében. Meg ceruzát, meg téliszalámit. És nem az zavaró, hogy nem látott téliszalámit, hanem az a baj, hogyha ő járna óvodába, akkor az óvoda delegálta volna a nevelési tanácsadóba, ahol nem megcsináltatnak vele egy iskolaérettségi tesztet, és abban a minutában őt értelmi fogyatékosná nyilvánították volna, képtelen lett volna egy ilyen tesztnek megfelelni, és máris a helyi illetőségű Ív utcában találta volna magát, az értelmi fogyatékosok iskolájában találta volna magát, mint értelmi fogyatékos, pedig ő nem az, hanem olyan súlyos elmaradásai vannak fogalmi, érzelmi és mindenféle szinten, amiből azt a következtetést lehetett volna levonni, hogy neki erre a speciális iskolarendszerre van szüksége, pedig nem.

Mi is meg tartjuk a lépcsőt, hogy jelzünk a Gyerekjóléti Szolgálatnak, akkor ő kezdeményezi a gyermek védelembevételét, ha nem sikeres a védelembé vétel, akkor elhelyezik átmeneti neveltnek, akkor az átmeneti nevelésbe vételt évente felülvizsgálják, és így tovább. Az bevett szokás, hogy a mi iskolánkba járó gyerekek, ha ilyen helyzetbe kerülnek, akkor automatikusan a mi gyereketthonainkba mennek.

A gyerek jólétiakkal elég jóban, mert amelyik gyerek itt megfordul, az feltehetően ott is, kénytelenek vagyunk együttműködni, mert különben nem megy a dolog, egy hajóban evezünk. Jó tudni, hogy mit csinál a másik. A gyámhivatallal pedig, furcsa, ellentmondásos kapcsolat van. Személyfüggő, abszolút. Van, akivel jól lehet, van akivel egyáltalán nem, mert ilyen szkander mérkőzés megy. Biztos azért van ez így, mert nem régóta van gyerekvédelmi törvény, mert nem rég vannak kiképzett szakemberek, csak '97-től, és akkor ezt még lehet mondogatni, hogy minden gyereketegségen átmegy az egész rendszer, csak hát szerintem eltelt a türelmi idő.

Biztos, hogy vannak hátrányai, és ezen mi magunk is szoktunk vitatkozni, hogy mi vagyunk mi, egy gettó? Bizonyos szempontból igen, azok vagyunk. Azok a gyerekek, akik ide járnak, viszont kihullottak volna már egy hagyományos intézményből, kiegészítő iskolába kerültek volna, az ugye köztudomású, hogy az ilyen gyerekek rendszeresen speciális iskolába kerülnek. Egy csomó gyerek biztos, hogy máshogy nem tudna megtapadni.

Jól is lehet működtetni, de nem elég, most 40 gyerek van bent a 170-ből, ezt a negyven gyereket biztos, hogy elveszítettük volna, vagy lehet, hogy nem mindet, de biztos, hogy 70%-át biztos. Az meg sok.

Van az iskolának egy szakember gárdája, a gyereketthonnak meg egy másik. Szorosan együttműködünk, értekezleteket tartunk meg együtt megyünk kirándulni.

Az állami normatívából, ezen kívül rengeteget pályázunk, meg támogatókat keresünk, meg szponzorokat, ilyesmit, amit minden alapítványi iskola csinál. Jó akaratú emberek, aki odateszik magukat. És ez nem mindig pénzben, hanem van, amikor kapunk egy csomó kaját, vagy labdát, vagy villanykörtét, sokféle lehet ez a dolog.”

Nehézségek

„A szülőkkel való kapcsolat az nagyon nagy nehézség, a kapcsolattartás. A szülőkkel elég nehéz. A gyerekekkel meg azért nehéz, mert minden gyerek az ő saját édesapját édesanyját szeretné, és mi lehetünk a világon a legcukibb tündéribb emberei, akkor is a szüleit akarja. De mégis, azt mondom, nálunk biztonságban érzik magukat a gyerekek. Ezt nem tudom, hogy hol lehet visszaadni nekik, igyekszünk.

Az nagy baj, de nincs szupervízió. Ez egy nagy nehézség, és hogyha lenne, akkor szerintem sokkal jobb lenne itt az életünk valamennyiünknek, így próbálunk egymáson segíteni, ami nyilván nem annyira egészséges dolog, mint ha egy külsős szakember segítene. Jelen pillanatban nekünk magunknak kell terápiás közösséggé válni időről időre, mert másképp nem működne. Próbáljuk a szabadságokat úgy kigondolni, hogy legyen egy

embernek egyben két hete, amikor senki nem hívhatja föl telefonon, akkor próbáljuk tiszteletben tartani, hogy ez az ő szent szabadideje.”

Mezei Katalin, iskolaigazgató

Működő rendszer

„Burattinoban nagyon jól működik a gyerekvédelem. És ugyanaz az intézményi hálózat, ami azt a gyereket nem tartotta meg, ezt a gyereket meg képes megtartani. Mert bár én egyetértek bizonyos mértékben az előzetes kérdésben benne rejlő premisszával, miszerint nem működik igazán jól a gyerekvédelem, azért azt kell mondani, hogy a Burattino nem az egyetlen, de az egyik lehetséges példa és válasz arra, hogy hogyan kell korszerűen és jól működtetni ugyanolyan feltételek mellett, nem több pénzzel, nem más intézményekkel, nem más intézményi hálóval, nem más emberekkel. Tehát minden változatlan feltétel mellett mégiscsak működik. A mi struktúránk képes ezt a rendszert használni. Csak ahol a halmazati hátrány úgy csúszik össze, hogy nemcsak, hogy szociális probléma van, hanem halmazati probléma van. Ott látok egy nagy lyukat. Az nekünk is probléma.

Néha olyannak kell lenni, mint a pióca. Na most ez az, amihez nincs – szerintem – az embereknek semmilyen kapacitása, hogy jelezni akarunk egy gyerekről rendőrségnek, gyámhatóságnak, gyámhivatalnak, gyerekjólétnek, családsegítőnek, ahova való a dolog. Hát mi eleve akkor jelzünk, ha legjobban szükségünk van külső megoldásra, mert mi először belül keressük a megoldást. Szülői kapcsolattartással, mediációval, saját gyerekotthon odavaló elhelyezéssel.

A Burattinoban az iskolai szociális munkát is ketten viszik, mert itt ez annyira kell, hogy erre ki van szorítva a finanszírozás és a gyerekotthonokban dolgozó szociális munkások kisebb hada, ahol dolgoznak 10-12-en, az mind besegít itt abba, hogy el legyen látva. És a legkritikusabb gyerek a Burattinoban – 40 gyerek, ami a népességünknek állandóan a 30-35%-át nagyon súlyosan érinti, mindenkit érint, mert azért ül itt. De 30-35%-át a mélyszegénység szintjén érinti vagy pedig a szülői bűnözés vagy brutalitás, vagy a pedofília, szóval a legsúlyosabbak, aki nagyon baj, akit már csak menteni, vinni meg futni vele. Az is a Burattinoban állandóan 30% körül mozog, de mondjuk jó esetben, jó évben 20%-a gyerektársadalomnak, rossz esetben van, hogy annál több. E mögött egy hadsereg áll nagyjából tettere készen, kiegészítve az osztályfőnökökkel, a pszichológusokkal, akik itt vannak bent.

Ha itt valami gubanc van, akkor az már másnap a pszichológusnál ül, már fel van véve az a teszt, már hívva van a szülő. Szóval nincs várás, nincs mire várni, hiszen azért került ide, hogy valamit tegyünk. Tehát ezek a struktúrák a házon belül jól ki vannak munkálva, megvannak anyagiakkal támogatva és ami az intézményben nagyon fontos, hogy itt a három gyerekotthon saját rendelkezésben. Ez alapvetően megkülönbözteti minden más olyan gyerekintézménytől, ahol csak iskola van, vagy egy gyerekotthon működik a sarkon, de probléma, mert rossz szemmel nézik a diáktársak. Természetesen van Magyarországon a Burattinon kívül is olyan intézmény, ami gyerekvédelmi iskola is egyben, csak a gyerekvédelem oldaláról indul ki. Ez nem ugyanaz. Ez az iskolára ugyanaz. Ez az iskolára van telepítve. És ezért senkinek nem ciki.

És pénzt kell szerezni arra, hogy az osztályfőnök kollegáknak legyen ideje a gyerekekkel sokat elmélyülten és a családdal foglalkozni, és egymással a felnőtteknek legyen módja és ideje sokat foglalkozni. Legyen önismereti tréning, ahol szembenézhetnek azzal, hogy mért nem bírnak ezzel a problémával, legyen közösségépítő tréning. Nálunk egy évben kétfő van, pedig mi jól vagyunk. De azért van két tréning. Mióta megalakult az iskola minden évben.

Ezt minden évben újra kell gondolni. Ezt tudnám csapatoknak... Válgatnak testületté, csapattá, közösséggé, akkor tudnak majd a gyerekekhez hozzányúlni és áldozzanak a közösség életéért pénzt, időt, mérhetetlen sok energiát. Mi egy nyáron öt táborban, nálunk osztály kétszer erdei iskolában, a hétvégén senki nem rest, ha el kell menni az osztállyal, bizony el kell menni és az egy szál gyerekekkel is el kell menni. Tehát nálunk, ha valakinek birkózó gyerek vagy ilyen-olyan gyerek, akkor az nem kérdés, hogy a versenyen az

osztályfőnök ott van. Ott kell lenni az életükben gyomorig. És akkor talán – nem biztos – sikerül. Senkinek sincs garanciája arra, hogy az a gyerek annyira turbinálva, hogy vissza lehet fordítani. De akkor növekszenek az esélyek. És erre vannak trükkök, meg lehet tanulni azokat a trükköket, hogy hogyan kell elbánni a bűdös kölyökkel, amikor már elment az esze, hogy kell pozitívba ezt az egész negatív életszemléletet áttenni. És lehet, hogy nem sikerül. És ennek a tudatában kell megtenni, hogy lehet, hogy nem sikerül.

Én ezt csinálom 30 éve, de én nem érzem magam kiégettnak egy szemernyit sem. Igaz, hogy nálunk tudunk mozogni. Nem mindig ugyanazt kell csinálni. Szociális munkát is lehet, tanítanak is. Ezt is csinálnak, azt is csinálnak. Kicsiket tanítják, nagyokat tanítják. Már ezt a tárgyat unom, tanítok mást. Azt nem lehet, mert az emberek megőrülnek úgy különben. Az nagyon fontos, hogy az intézmény elég szövevényes ahhoz, hogy mindenfélét csináljunk benne. Azért mondom, milyen tanácsot adnék más intézménynek. Tegyenek meg mindent azért, hogy a felnőttek közössége egymást támogató közösséggé bírjon fejlődni. Ha ez megvan, fog működni, ha ez nincs meg, nem fog működni.

Próbáljuk az osztályfőnökséget is csinálni, hogy azért legyen ötletember mindenhol. Azért itt mérik egymás közt a nívót, hogy egy iskolanapra, ami szokott lenni egy hónapban, vagy az éves diáknapokra, ami egy háromnapos rendezvénysorozat, ki mit tesz le az asztalra, mit tud a gyerekekkel, milyen produkció jön, milyen eredmény jön, hányan tanulnak tovább az osztályából. Szóval ez mind rang. Milyen ötletelések vannak, milyen táborot szervez. Nézik azért egymást és hát persze én is őket. Ők is engem. Hajjaj de milyen kritikusak. Fel kell azért itt kötni a fehérműt. Pontosan az a lényege, hogy körülveszem magamat 15 zsenivel, akkor tudnom kell azt kezelni, hogy azok hogy legyenek egymással, mennyi kritikát lehet az iskolavezetés felé.”

Szakmaiság

„Erre a gyerekre az tud beindulni, aki érintett. Szerintem a Burattinóban minden tanár saját sorsában súlyosan érintett, mert a saját gyerekkora, saját felnevelkedése ugyanilyen problémákkal bővelkedett, vagy pont a másik szegmensen van, de altruista érzései vannak. Akik ebben kiélik magukat, képesek gyerekközösségeket emelni a saját közösségi erejükkel és a személyiségük varázsával, olyan kötődéseket kialakítani, olyan személyes kötődéseket kialakítani, ami mentén a gyerek a rossz megtapadása helyett egy jobb megtapadást képes választani és nagyon sok év után leválni.

Mérhetetlen energia és nem biztos, hogy sikerül. Tehát még azt is tudni kell az adott felnőttnek, hogy egy körzösszűrkálósból nem biztos, hogy ember lesz. Meg lehet próbálni, meg kell próbálni. A gyerekvédelemnek ez a feladata mérhetetlen energia és pénz árán. Mérhetetlen sok pénzbe kerül minden egyes gyerek.

A Burattinonak van egy kialakult rendszere, amiben az esetmegbeszélés zajlik. Lényegében reggeltől estig megy a felnőttek közt az osztályfőnökökön túl is a kommunikáció a gyerekekről. Aztán amennyit a gyerekekkel vagyunk, az időben is nagyon sok. Mert itt nincsen napközis meg a tanító néni, mindenki folyton itt van és nagyon sokat beszélget a gyerekekkel. És ennek ez a jelzőrendszere egyrészt, mert a felnőttek csápjai hosszabbak, mint általában máshol, lemennek a gyerek gyomráig többnyire és sokkal hamarabb kiderül.

Én nem vagyok egy síró-pityogó, meg vagyok itt nyilván nagyon edzve, mert láttam borzalmat eleget. Sokra nem megy a gyerek azzal, ha még én is sírok. Ha még én is sírok, akkor ki segít!? Úgyhogy nem szoktam sírni, de azért ha kimegyek a gyerektáborból, ahol kicsik vannak, ott van egy 24-es cipő az ablakban, azt azért rosszul bírom én is. Mert azt gondolom, hogy annak a pici gyereknek... Mert az még semmi mást nem akar, csak a papát meg a mamát. És igaza van, azt kell mondjam. És mi nem tudjuk. Nem bírjuk oda engedni a papájához, mamájához.

Bejárni nem azért szeretnek, mert tanulni kell, hanem azért szeretnek, mert szeretnek minket. Még a kamasz is. Tehát lényegében a minket érintő 12 évfolyamon a tanárért tanul a gyerek. Mit érdekli őt a tudomány. Van egy-egy, akit úgy érdekel egy tárgy vagy tanuljunk nyelvet, hogy mehessünk a külföldi táborba, mert a külföldi táborba csak az mehet. Itt a motivációnak az erősítése a nagyon fontos, hogy milyen mézesmadzagokat húzogatunk.

Mert ezt szoktuk mondani, hogy az egyik oldalról a cukrot adjuk, a másik oldalon meg a korbácsot csattogtatjuk, mert különben ez nem működik.”

Interjúalanyok

	Név	Szervezet, foglalkozás, munkakör	végzettség
1.	Dr. Budai Ágnes	Fészek Alapítvány, elnök	jogász
2.	Negrea Vidia	Jóvá-Tett-Hely, elnök	pszichológus
3.	Vidó Ildikó	Gyermekotthon vezető	szociális munkás
4.	Fodor Éva	Periféria Alapítvány	Szociális munkás
5.	Giczy Béla	Újpesti felzárkóztató Ált. Isk., igazgató	pedagógus, romológus
6.	Bognár Andrea	II. ker. GyJK Családgondozó	szociális munkás
7.	Kerezsiné István Orsolya	GyerekJóléti Szolgálat, Nyíregyháza,	szociális munkás
8.	Jaró Andorné Ildikó	Gyermekvédelmi Egyesület, elnök Székesfehérvár	szociál-pedagógus
9.	Herczog Mária	OKRI; CsaGyl	
10.	Böröcz Virág	TEGYESZ, Budapest, osztályvezető	Szociális munkás
11.	Dr. Külkei Orsolya	IX. kerület, háziorvos	gyerekorvos
12.	Szollár Zsuzsanna	Közigazgatási Hivatal, Szeged	gyermekvédelmi és szociális igazgatási szakértő
13.	Dr. Gallai Mária	I. sz. Gyermekklinika, főorvos	gyermekpszichiáter
14.	Mezei Katalin	Burattino, igazgató	Pedagógus
15.	Cúth Zsófia	Burattino, iskola pszichológus	pszichológus
16.	Szabó Tünde	IX. ker-i nevelési tanácsadó	Gyógypedagógus,
17.	Szűcs Edit	IX. ker GyerekJóléti Szolgálat, vezető	szociálpedagógus
18.	Flech Éva	Burattino, igazgatóhelyettes	Pedagógus
19.	László Zsuzsa	Éltes Mátyás Kisegítő Isk., Újp.	Pedagógus, igazgató
20.	névtelen	Éltes Mátyás Kisegítő Isk., Újpest, gyermekvédelmi felügyelő	szociálpedagógus
21.	Neményi Eszter	CSAGYI , elnök	Szociálpolitikus, szoc. munkás
22.	névtelen	Újpesti Gyámhivatal	jogász
23.	Németh Zoltánné	XII. ker-i védőnő	védőnő
24.	Köblös Edit	IX. ker-i óvópedagógus	óvópedagógus
25.	Barcsi Antal	Szegedi TEGYESZ igazgató	Pedagógus, közigazgatási szakember
26.	Sári Gábor	Szegedi TEGYESZ, igazgató helyettes	Pedagógus, közigazgatási szakember
27.	Böjti Fehér László	Szegedi TEGYESZ, Igazgató helyettes	
28.	névtelen	Szeged, Gyámügyi Hivatal, vezető	jogász
29.	Dr. Kálló Györgyi	Szeged, Gyámügyi jegyző	jogász
30.	Jankovics Csaba	Újpesti GyerekJóléti Szolg., családgondozó	Szociálpedagógus, pszichológus hallgató

Zárszó

A rendszer

Miért nem működik a gyermekvédelem, miért nem hatékony a rendszer, miért nem valósul meg az együttműködés?

Ha a gyermekvédelemben a *pénztelenséget, kiszolgáltatottságot és az intézményi struktúra jellegét* vizsgálva ezekre hivatkozunk a bajok forrását megállapítva, a választ ugyan megadtuk (legalább részben) a problémára, megoldást azonban nem tudunk találni. Sőt, egy kiterjesztett vizsgálattal rájöhetnénk, hogy mindezen nehézség határai nem állnak meg a gyermekvédelem vagy a szociális szféra szélénél, hanem kiterjeszthetők csaknem az összes állami intézményre, szakemberre.

A szociális szféra *gyenge érdekérvényesítése* miatt - amelyet folyamatosan megfogalmaz, de ennél tovább nem terjed érdekérvényesítői képessége (ha ugyan képesség ez?) -, valóban halmozottan szembesül a fent említett problémákkal.

Mivel a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek és intézmények túlnyomó része eszköz (munkaerő, képzettség, kapacitás, pénzügyi korlátok, háttérintézmények) hiányában a munkáját - a törvényből kiolvasható koncepció és elfogadott (?) szemlélet szerint - elvégezni nem képes, *saját tehetetlenségét* éli meg. Ez félelemmel és bizalmatlansággal tölti el. Az interjúk és egyéb szakmai anyagok, konferenciák tapasztalatai után meggyőződésem, hogy a felelősségre vonástól (és egyebektől) való félelem és nagyfokú bizalmatlanság a rendszer többi szereplőjével, intézményével szemben az ott dolgozók *legalább 75-80%-ára* igaz. Mindezen érzések miatt – segítve önmagán -, minden lépését túlbiztosítja, egyetlen szempont szerint cselekszik: hogy bevédhető legyen (papírok, hivatkozások által). A hivatástudat így „*hivatalnok-tudattá*” módosul.

Ezáltal - mind az egyén, mind pedig egy intézmény - képes növelni *szubjektív biztonságérzetét*.

Egységes módszertan, szemlélet és protokoll hiányában a gyermekvédelemben dolgozók helyi, egyéni érdekek, játszmák és személyes kapcsolati tőkék hálójában mozognak. A nemzeti koncepciónak adekvát gyakorlathoz igazodni számára lehetetlen, igazodik hát a helyi taktikához. Ezáltal választásra kényszerül: egyszerre ugyanis nem tud megfelelni a felettes szerveknek és a kliensnek is.

Amíg rendszerszintű változtatásokra nincs mód, illetve nem kerül sor, addig egyes emberek személyes kapcsolatainak függvénye lesz az, ahogyan az intézmények működnek.

Politika és szakmaiság

Mi adott és mi változtatható? Feltételek és lehetőségek.

A korábbi gyakorlat lemaradottsága a törvényi rendelkezéshez képest komoly nehézségeket okoz: a rendszert bizalmatlanság és félelem hatja át.

A működés hatékonyságának javításához a szakemberek szakmaiságának növelése is vezet.

1. A szakembernek fel kell ismernie a törvényben megfogalmazott koncepciót. – ez kognitív tudás, szakmai tudatosság, képzés során elsajátítandó.
2. Tisztában kell lennie saját nézetei eredetével, mozgatórugóival. – ez önismereti és pszichológiai tudást feltételez.

3. A cél eléréséhez szükséges eszközök és módszerek elsajátítása. – megfelelő képzés során.
4. Az elfogadáshoz szükséges készségek részben megszerezhetőek a képzés során, részben alkalmasság, egészséges személyiség szerkezet szükségeltetik. – szűrés: pszichológiai alkalmassági vizsgálattal.

Az lehetőségek és eszközök szűkre szabottak, az intézményi és az egyéni mozgástér korlátozott. Ennek tudatosítása és elfogadása nap mint nap nehézségekkel szembesíti a szakembert. Ennek kezelése szükséges: szupervízióra szakmailag, nem pedig személyesen van szüksége. (Ezt be kell látni egyéni, ahogyan törvényi szinten.)

A működést komplexebbé teszi az intézményi és intézeti szinten megjelenő érdekek (financiális) kérdése. A koncepció ambíciózus törekvései szemben a finansziális megszorításokkal kettős, ellentmondásos politikai üzenetet közvetítenek, a szociális szférában dolgozók számára kiélezetten. Meghasonlott állapot ez, amelynek elszenvedői a szociális szakemberek. Nagyon nagy szerepe van az intézet vezetőinek, hiszen az ő kompetenciájuk, hogyan egyeztetik össze az érdekeltségi és szakmai szempontokat. Lényeges volna ezért, hogy a vezetők kiválasztásakor vagy kijelölésekor a szakmai szempontok is megjelenjenek.

Az ember

Hogyan működik a gyermekvédelem, miért hatékony a rendszer, hogyan valósul meg az együttműködés?

A társadalom madártávlatból egy funkcionális rendszer képét mutatja technokratikus uralommal. A cselekvők minden területen olyan formákkal és rendszerekkel találkoznak, amelyeket nem ők alkottak, amelyek idegen erőkként hatnak rájuk. A cselekvőknek tehát nincs más választásuk, mint valamilyen módon felhasználni az uralkodó rend rájuk kényszerített elemeit. A madártávlat perspektívája azonban nem teszi lehetővé, hogy észrevegyük az alávetettek praktikáit. Az uralomnak alávetett emberek valójában játszanak a rájuk kényszerített renddel. Átveszik ugyan a rájuk oktrojált társadalmi-gazdasági rend elemeit és szabályait, mivel nincs más választásuk, azonban az a mód, ahogyan ezeket felhasználják, már túlmutat a rendszer által diktált logikán. (Michel de Certeau: A cselekvés művészete)

A rendszerről kialakult képem nem kifejezetten fest biztató jövőképet, hiszen az érdekeltségek át meg átszövik az intézményi hálót, és nem minden esetben egyeztethetők össze a rendszer hatékonyságával. Azonban nem látom kilátástalannak a gyermekvédelem helyzetét még abban az esetben sem, ha a strukturális és finansziális feltételek nem változnak meg jelentősen. A rendszer szintje ugyanis mindössze egy összetevője annak az emberi, kapcsolati és strukturális komplexumnak, amelynek egyes mozgatórugói emberek, akik között sok olyan egyén van, aki képes kiszolgáltatott helyzetét meghazudtoló módon tenni. A felelősségre vonások, a túlbiztosítások és a külső nyomás alkalmazása a rendszer elemeinek bizalmatlanságát és diszkomfort érzetét fokozza, amely nem a kliens, a gyermek, a rászoruló védelmét szolgálja, hanem az ellenőrizhető, adminisztrációs és adminisztratív eljárások fokozott felértékelődését.

Mindennek azonban kevés köze van az érdemi munkához: a segítséghez. Van azonban egy belső igény, amely egy jó színvonalú képzés és folyamatos szupervízió által hozzásegítheti a szakembereket ahhoz, hogy a munkájuk a hivatásukká válhasson, illetve hogy meg tudják őrizni a munkájuk eredményességében való hitet. Ennek a hivatástudatnak és személyes elkötelezettségnek a belátására volna szükség ahhoz, hogy a segítő szakember pszichés és szakmai támogatásának, valamint a rekreációjának kellő jelentőséget tulajdonítsunk. Azt látom, hogy a szakemberek megfelelő képzése,

továbbképzése és mentálhigiéniája érdekében kellene valamivel több befektetés, ami sokszorososan megtérülne.

A rendszer minden szintjén vannak olyan hivatástudattal, jó realitásérzéssel, kommunikációs kompetenciával és érzelmi intelligenciával megáldott szakemberek, akik „minőségbiztosítóként” - akaratukon kívül is - kezességet vállalhatnak egy működőképes gyermekvédelemért.